

ДО ПИТАННЯ ПРО ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ СТОРІН ЗА ПОРУШЕННЯ УМОВ ДОГОВОРУ ПРО НАДАННЯ ПОСЛУГ З ОХОРОНИ МАЙНА

ON THE QUESTION OF THE LIABILITY OF THE PARTIES FOR VIOLATION OF THE TERMS OF THE AGREEMENT ON THE PROVISION OF PROPERTY PROTECTION SERVICES

Карташев Д.В., аспірант кафедри цивільного права
Національний університет «Одеська юридична академія»

Стаття присвячена аналізу особливостей формулювання відповідальності сторін за порушення умов договору про надання послуг з охорони майна, визначення розмірів та шляхів відшкодування збитків, заподіяних стороною договору, яка порушила умови договору або ж не виконала взяті на себе зобов'язання.

Зроблено висновок, що питання щодо відповідальності сторін такого договору викладаються в ньому достатньо традиційно та однотипно. Тому, в умовах сьогодення під час вивчення питання про відповідальність сторін за порушення умов договору про надання послуг з охорони майна потребують додаткової уваги наступні моменти: для мінімізації ризиків і конфліктів між сторонами, важливо чітко і детально прописувати всі умови договору, включаючи обов'язки сторін, процедури моніторингу якості послуг, та механізми реагування на порушення (пам'ятаємо, що договір сам по собі є джерелом права); сторони договору повинні нести відповідальність за будь-які порушення умов договору, що може включати відшкодування збитків, виплату штрафних санкцій та інших заходів, які будуть стимулювати сторони до більш відповідального ставлення до виконання своїх зобов'язань; договір має містити чіткі положення щодо визначення збитків та способів їх відшкодування, що, в свою чергу, забезпечить захист інтересів сторін і буде стимулювати їх до виконання своїх обов'язків; включення в договір положень про страхування відповідальності охоронної компанії може знизити ризики для замовників і забезпечити додатковий рівень захисту у випадку порушення умов договору; включення в договір положень про альтернативні методи вирішення спорів, такі як медіація або арбітраж, може сприяти швидшому та менш затратному вирішенню конфліктів між сторонами; договір має включати положення про регулярний моніторинг та аудит якості наданих послуг, що допоможе вчасно виявляти та виправляти будь-які недоліки в роботі охоронної компанії; є необхідність в постійному вдосконаленні правової бази, що регулює договірні відносини у сфері охорони майна.

Зазначено, що перераховані дії у сукупності нададуть можливість підвищити ефективність правового регулювання договірних відносин у сфері охорони майна, забезпечити захист прав та інтересів обох сторін, а також мінімізувати ризики та конфлікти.

Ключові слова: цивільне право, зобов'язання, договір, охорона, майно, надання послуг, сторони договору, відповідальність сторін, шкода, ризик.

The article is devoted to the analysis of the peculiarities of the formulation of the liability of the parties for the violation of the terms of the contract on the provision of property protection services, the determination of the amount and ways of compensation for damages caused by the party to the contract who violated the terms of the contract or did not fulfill the obligations assumed.

It was concluded that the questions regarding the responsibility of the parties to such a contract are laid out in it in a sufficiently traditional and uniform manner. Therefore, in today's conditions, when studying the issue of the responsibility of the parties for violating the terms of the contract on the provision of property protection services, the following points require additional attention: to minimize risks and conflicts between the parties, it is important to clearly and in detail prescribe all the terms of the contract, including the obligations of the parties, procedures for monitoring the quality of services, and mechanisms for responding to violations (we remember that the contract itself is a source of law); the parties to the contract must bear responsibility for any violations of the terms of the contract, which may include compensation for damages, payment of fines and other measures that will encourage the parties to be more responsible in fulfilling their obligations; the contract must contain clear provisions regarding the determination of damages and methods of their compensation, which, in turn, will ensure the protection of the interests of the parties and will stimulate them to fulfill their obligations; the inclusion in the contract of provisions on the liability insurance of the security company can reduce risks for customers and provide an additional level of protection in case of violation of the terms of the contract; inclusion in the contract of provisions on alternative dispute resolution methods, such as mediation or arbitration, can contribute to a faster and less expensive resolution of conflicts between the parties; the contract should include provisions on regular monitoring and auditing of the quality of the services provided, which will help to timely identify and correct any deficiencies in the work of the security company; there is a need for constant improvement of the legal framework regulating contractual relations in the field of property protection.

It is noted that the listed actions together will provide an opportunity to increase the effectiveness of legal regulation of contractual relations in the field of property protection, to ensure the protection of the rights and interests of both parties, as well as to minimize risks and conflicts.

Key words: civil law, obligations, contract, protection, property, provision of services, parties to the contract, responsibility of the parties, damage, risk.

Постановка проблеми. Охорона майна є важливою складовою забезпечення правової безпеки власників. Останнім часом зростає кількість договорів на надання охоронних послуг, що підвищує актуальність вивчення правових аспектів цього питання. Порушення умов договору про надання охоронних послуг може мати серйозні наслідки як для замовника, так і для виконавця. Тому важливо детально розглянути відповідальність сторін, що пояснюється наступним: по-перше, необхідністю аналізу чинного законодавства України, яке регулює договірні відносини у сфері охорони майна, визначення прогалин у правовому регулюванні та їх вплив на практику та розгляду основних законодавчих актів та підзаконних нормативно-правових актів, що регулюють відповідальність сторін у даній сфері; по-друге, аналізом існуючої судової практики щодо вирішення спорів, пов'язаних з порушенням умов договорів про охоронні

послуги, виявленням типових проблем, з якими стикаються суди при розгляді таких справ, та оцінкою їх впливу на ефективність правового регулювання; по-третє, дослідженням підстав для притягнення до відповідальності сторін за порушення умов договору про охоронні послуги, визначенням видів відповідальності та умов їх застосування, оцінкою ефективності існуючих механізмів відповідальності та їх відповідності потребам сучасного ринку охоронних послуг; по-п'яте, формулюванням пропозицій щодо вдосконалення законодавства у сфері охоронних послуг, розробкою рекомендацій для законодавчих та виконавчих органів, спрямованих на підвищення ефективності правового регулювання та забезпечення належного рівня захисту прав сторін договору.

Отже бачимо, що проблема відповідальності сторін за порушення умов договору про надання послуг з охорони

майна потребує всебічного дослідження як на теоретичному, так і на практичному рівні.

Стан дослідження теми. Питання правового регулювання відносин, пов'язаних з охоронними послугами, досліджують такі науковці-цивілісти, як: Бездітко Д. [1], Довбій С. [2], Козир Д. [3]. Окремі аспекти договору охорони вивчаються науковцями і на рівні статей у фахових журналах, серед яких можна відзначити таких як: Басова А. [4], Бірюкова А. [5], Донець А. [6], Заїка Ю. [7], Козир Д. [8], Яновицька Г. [9] та ін. Разом з тим, в умовах сьогодення потребують додаткового наукового дослідження питання стосовно відповідальності сторін за порушення умов договору про надання послуг з охорони майна.

Метою статті є аналіз особливостей формулювання відповідальності сторін за порушення умов договору про надання послуг з охорони майна, визначення розмірів та шляхів відшкодування збитків, заподіяних стороною договору, яка порушила умови договору або ж не виконала взяті на себе зобов'язання.

Виклад основного матеріалу. Договір про надання послуг з охорони майна (договір охорони, як його називає ЦК України) законодавець відносить до договорів про надання послуг. Отже, до договору, який вивчається, можуть застосовуватися норми цивільного законодавства, які стосуються загальних положень про зобов'язання, загальних положень про договори, а також спеціального законодавства в даній сфері.

Відповідно до норм ЦК України «порушенням зобов'язання є його невиконання або виконання з порушенням умов, визначених змістом зобов'язання (неналежне виконання). Внаслідок такого порушення за загальним правилом настають певні наслідки (встановлені договором або законом), серед яких: припинення зобов'язання внаслідок односторонньої відмови від зобов'язання, якщо це встановлено договором або законом, або розірвання договору; зміна умов зобов'язання; сплата неустойки; відшкодування збитків та моральної шкоди» [10]. В договорах, де предметом є передання певних коштів (оплата товару тощо), можна вести мову про «прострочення боржником» та «прострочення кредитором» взятого на себе зобов'язання.

Важливою підставою настання відповідальності за порушення зобов'язання є наявність вини. Зокрема, законодавець зазначає, що: «особа, яка порушила зобов'язання, несе відповідальність за наявності її вини (умислу або необережності), якщо інше не встановлено договором або законом; особа є невинуватою, якщо вона доведе, що вжила всіх залежних від неї заходів щодо належного виконання зобов'язання; відсутність своєї вини доводить особа, яка порушила зобов'язання» [10]

Підставами звільнення від відповідальності за порушення зобов'язання за ЦК є наступне: «Особа, яка порушила зобов'язання, звільняється від відповідальності за порушення зобов'язання, якщо вона доведе, що це порушення сталося внаслідок випадку або непереборної сили. Не вважається випадком, зокрема, недодержання своїх обов'язків контрагентом боржника, відсутність на ринку товарів, потрібних для виконання зобов'язання, відсутність у боржника необхідних коштів.» [10]

Договір про надання послуг (в тому числі і договір охорони) передбачає, що: «одна сторона зобов'язується за завданням другої сторони надати послугу, яка споживається в процесі вчинення певної дії або здійснення певної діяльності, а замовник зобов'язується оплатити виконавцеві зазначену послугу, якщо інше не встановлено договором» [10]. Договір охорони є двостороннім оплатним договором, укладеним на визначений строк. ЦК України закріплює в межах окремої статті відповідальність виконавця (за порушення договору про надання послуг), а саме: «Збитки, завдані замовнику невиконанням або

неналежним виконанням договору про надання послуг за плату, підлягають відшкодуванню виконавцем, у разі наявності його вини, у повному обсязі, якщо інше не встановлено договором...» [10]

Якщо ж проаналізувати структуру ЦК України, то бачимо, що в межах договорів про надання послуг виділяється зберігання, як окремий вид. І вже одним із спеціальних видів зберігання називається саме договір охорони. Види охоронних послуг поділяються на: «охорону майна громадян; охорону майна юридичних осіб; охорону фізичних осіб» [11].

Сторони за договором охорони традиційно називають «виконавець» (тобто охоронець, який є «суб'єктом підприємницької діяльності, який зобов'язується забезпечити недоторканність особи чи майна, які охороняються» [10]) та «замовник» (під яким мається на увазі «володілець такого майна або особа, яку охороняють» [10], які зобов'язані виконувати передбачені договором правила та щомісячно здійснювати оплату по договору).

Аналізуючи окремі договори охорони зробимо застереження, що мова йде про охорону саме майна, а договори охорони, де об'єктом такої охорони є фізичні особи, мають розглядатися, на нашу думку, в окремому дослідженні.

Отже, в договорі про надання послуг з охорони майна традиційно виділяють окремими блоками відповідальність виконавця та відповідальність замовника, а також закріплюються випадки звільнення виконавця від відповідальності. Проаналізувавши ряд таких договорів, окреслимо традиційні переліки щодо відповідальності виконавця та замовника, які закріплюються в договорах охорони майна.

Зокрема, до відповідальності виконавця відносять наступне:

- Виконавець відповідає за матеріальні збитки, завдані майну замовника, яке перебувало на об'єкті, через неналежне виконання своїх зобов'язань за договором відповідно до чинного законодавства України. Факти неналежного виконання зобов'язань та розмір відшкодування збитків встановлюються відповідно до передбаченого законодавством порядку.

- Виконавець відшкодовує збитки, завдані розкраданням майна через крадіжку, грабж або розбійний напад внаслідок неналежного виконання своїх обов'язків за договором. До збитків включаються зниження вартості пошкодженого майна та суми викрадених грошових коштів.

- Виконавець зобов'язаний сповіщати замовника про порушення цілісності об'єкта та завдані збитки (пошкодження майна) та забезпечувати недоторканість місця події до прибуття представників правоохоронних органів.

- Факти крадіжки, грабежу, розбою, а також знищення або пошкодження майна замовника сторонніми особами, які проникли на об'єкт через провину виконавця, встановлюються органами дізнання, слідства або судом.

- У разі подання замовником письмової заяви про заподіяні збитки, уповноважені представники виконавця зобов'язані брати участь у встановленні залишків майна та визначенні розміру збитків, що порівнюються з даними бухгалтерського обліку на день події.

- Відшкодування збитків замовнику здійснюється на підставі постанови органу дізнання, слідства або судового вироку, які підтверджують факт крадіжки, грабежу, розбою, а також знищення або пошкодження майна сторонніми особами, що проникли на об'єкт з вини виконавця. Розмір збитків повинен бути підтверджений відповідними документами та розрахунками вартості викраденого, знищеного чи пошкодженого майна, а також грошових коштів, складеними за участю виконавця та звіреними з бухгалтерськими даними.

- Відшкодування збитків замовнику здійснюється на підставі наданих виконавцю таких документів: заяви

замовника про відшкодування збитків із зазначенням переліку викраденого майна та його вартості у національній валюті України, переліку пошкодженого майна та розміру зниження його вартості, а також суми викрадених грошових коштів; документа, що підтверджує зниження вартості пошкодженого майна; судового рішення, яке набрало законної сили, щодо викрадення, знищення або пошкодження майна на об'єкті із зазначенням розміру збитків. За відсутності спору про розмір збитків, їх відшкодування здійснюється у встановлений договором термін (традиційно це не пізніше 30 днів) з дати отримання виконавцем від замовника всіх необхідних документів.

– При поверненні замовнику викраденого майна присутність уповноважених представників виконавця є обов'язковою. Вартість повернутого майна вилучається із загальної суми позову замовника до виконавця, а раніше сплачена сума за ці цінності повертається виконавцю.

– Виконавець несе відповідальність відповідно до чинного законодавства за розголошення інформації щодо діяльності замовника, яка стала відомою працівникам виконавця під час виконання своїх обов'язків за договором.

Під час складання договору про надання послуг з охорони майна до відповідальності замовника відносяться такі пункти:

– У разі несвоєчасної або неповної оплати за договором нараховується пеня у розмірі подвійної облікової ставки НБУ від суми простроченого платежу за кожний день затримки.

– Замовник компенсує виконавцю всі витрати, пов'язані зі стягненням заборгованості за цим договором.

– Замовник несе повну відповідальність за достовірність наданої інформації щодо володіння або користування об'єктом, а також за повноваження особи, яка підписує договір.

– Замовник сплачує виконавцю компенсацію за кожний виїзд, викликаний помилковим спрацюванням сигналізації через неправильне користування нею або відповідно до вимог, встановлених договором. Розмір такої компенсації (штрафу) визначається в додатку до договору або в самому тексті договору.

Договір про надання послуг з охорони майна також включає умови звільнення виконавця від відповідальності, серед яких:

– Виконавець звільняється від відповідальності за заподіяні збитки, якщо його вина в їх спричиненні відсутня.

– Виконавець не несе відповідальності за збитки, спричинені стихійним лихом або пожежею; недотриманням замовником правил протипожежної безпеки на об'єкті; екологічними катастрофами; аваріями побутових комунікацій на об'єкті; правомірним здійсненням спеціальними службами невідкладних ремонтних чи аварійно-рятувальних робіт; правомірними оперативними-слідчими діями працівників уповноважених правоохоронних органів щодо об'єкта та майна, яке на ньому зберігається; діями охоронників в умовах необхідної оборони або крайньої необхідності; масовими порушеннями громадського порядку; якщо особа, яка протиправно проникла на об'єкт і завдала майнової шкоди замовнику, затримана на місці або під час втечі, і її вина доведена; застосуванням органами держав-

ної влади заходів примусу щодо майна замовника (арешт, вилучення, конфіскація тощо); розголошенням замовником стороннім особам конфіденційної інформації; ненаданням виконавцю інформації про порушення цілісності архітектурно-будівельних конструкцій об'єкта; порушенням замовником вимог інструкції з користування сигналізацією; будь-якими діями замовника, які зменшили зону дії сигналізації; несправністю сигналізації, про яку замовник своєчасно не повідомив виконавця; проникненням на об'єкт через місця, які не обладнані засобами сигналізації.

– Виконавець звільняється від відповідальності за збитки, якщо їх розмір був визначений замовником самостійно без повідомлення виконавця про порушення цілісності об'єкта або без участі відповідальних працівників виконавця, а також за відсутності письмового повідомлення про час визначення залишків товарно-матеріальних цінностей та розмірів збитків.

Висновки. Таким чином, аналіз типових форм та укладених на практиці договорів про надання послуг з охорони майна дає підстави стверджувати, що питання щодо відповідальності сторін такого договору викладаються в ньому достатньо традиційно та однотипно. Тому, в умовах сьогодення під час вивчення питання про відповідальність сторін за порушення умов договору про надання послуг з охорони майна в Україні (з точки зору приватно-правового регулювання) можна зазначити, що потребують додаткової уваги наступні моменти: по-перше, для мінімізації ризиків і конфліктів між сторонами, важливо чітко і детально прописувати всі умови договору, включаючи обов'язки сторін, процедури моніторингу якості послуг, та механізми реагування на порушення (пам'ятаємо, що договір сам по собі є джерелом права); по-друге, сторони договору повинні нести відповідальність за будь-які порушення умов договору, що може включати відшкодування збитків, виплату штрафних санкцій та інших заходів, які будуть стимулювати сторони до більш відповідального ставлення до виконання своїх зобов'язань; по-третє, договір має містити чіткі положення щодо визначення збитків та способів їх відшкодування, що, в свою чергу, забезпечить захист інтересів сторін і буде стимулювати їх до виконання своїх обов'язків; по-четверте, включення в договір положень про страхування відповідальності охоронної компанії може знизити ризики для замовників і забезпечити додатковий рівень захисту у випадку порушення умов договору; по-п'яте, включення в договір положень про альтернативні методи вирішення спорів, такі як mediaція або арбітраж, може сприяти швидшому та менш затратному вирішенню конфліктів між сторонами; по-шосте, договір має включати положення про регулярний моніторинг та аудит якості наданих послуг, що допоможе вчасно виявляти та виправляти будь-які недоліки в роботі охоронної компанії; по-сьоме, є необхідність в постійному вдосконаленні правової бази, що регулює договірні відносини у сфері охорони майна, зокрема, уточненні норм відповідальності, механізмів захисту прав сторін та процедури вирішення спорів. Зазначене у сукупності дасть можливість підвищити ефективність правового регулювання договірних відносин у сфері охорони майна, забезпечити захист прав та інтересів обох сторін, а також мінімізувати ризики та конфлікти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бездітко Д. В. Договір охорони життя та здоров'я фізичної особи (тілоохоронництва) за законодавством України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Харків, 2015. 19 с.
2. Довбій С. П. Договір охорони майна: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Х., 2004. 188 с.
3. Козир Д. О. Договір охорони: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Київ, 2015. 20 с.
4. Басова А. В. Поняття договору з охорони фізичних осіб. *Форум права*. 2013. № 2. С. 25–29.
5. Бірюкова А. Розмежування договорів охорони та зберігання. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 8. С. 5–10.
6. Донець А. Г. Поняття «зберігання», «охоронність», «охорона» та їх співвідношення. *Державне будівництво і місцеве самоврядування*. 2012. Вип. 24. С. 242–252.

7. Заїка Ю.О. Договір охорони в системі цивільних договорів. *Приватне право і підприємництво*. 2018. Вип. 18. С. 134–138.
8. Козир Д.В. Проблеми класифікації договорів охорони. *Юридична наука*. 2014. № 9. С. 7–14.
9. Яновицька Г.Б. Фізична особа як споживач за договором особистої охорони. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. Вип. 49. Т. 1. С. 169–171.
10. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
11. Про охоронну діяльність: Закон України від 22.03.2012 р. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4616-17>